

DOI: 10.31648/PW.7664

MIROSLAW BANASIK

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9358-1240>

Jan Kochanowski University of Kielce

ODSTRASZANIE STRATEGICZNE MECHANIZMEM PROWADZENIA PRZEZ FEDERACJĘ ROSYJSKĄ RYWALIZACJI MIĘDZYNARODOWEJ

Strategic deterrence as a mechanism of conducting international competition by the Russian Federation

ABSTRACT: The aim of the research, the results of which are presented in this article, was to clarify Russian views on strategic deterrence and the mechanisms of its application. It was established that strategic deterrence has a broader scope of meaning than its Western counterpart, as it encompasses peacetime, the influence of crisis and wartime by nuclear, non-nuclear and non-military means. Russian deterrence is universal in nature because it shapes the behavior of strategic rivals without the need for armed confrontation. Holistic coercive campaigns conducted in cyberspace allow to combine conventional military and non-military capabilities with nuclear ones and achieve political goals in the ongoing international competition.

KEYWORDS: strategic deterrence, nuclear deterrence, non-nuclear deterrence, non-military deterrence, coercion, Russian Federation

1. Wstęp

Dokonując historycznej oceny doświadczeń w zakresie odstraszenia światowych mocarstw, a szczególnie w czasach zimnej wojny, można dojść do wniosku, że ich żywotne, strategiczne interesy zapewniały liczebnie duże zgrupowania sił zbrojnych. Odstraszanie uwzględniało także bezpieczeństwo państw sojusznicznych, a doktryny militarne i prowadzone ćwiczenia wojskowe wskazywały na konieczność posiadania znacznych zdolności do prowadzenia klasycznych i nuklearnych działań zbrojnych. Federacja Rosyjska (FR) ze względu na dysproporcje w zdolnościach konwencjonalnych w stosunku do Stanów Zjednoczonych Ameryki (USA) i NATO zmuszona była do wprowadzenia w życie wizji strategicznego użycia broni nuklearnej. Rosyjskie odstraszanie różniło się pod względem koncepcyjnym od odstraszenia rywali strategicznych, gdyż nie ograniczało się do arsenału nuklearnego.

Mimo to dawało wyraźny sygnał o gotowości jego użycia, nawet w przypadku klasycznych działań zbrojnych. Ponadto zniechęcało Stany Zjednoczone i ich sojuszników do ekspansji na terytorium, które historycznie pozostawało pod wpływem FR, a nawet ingerowania w lokalne konflikty. W prowadzeniu rywalizacji międzynarodowej oraz dążeniach do odrodzenia mocarstwowości Rosji doktryna militarna, nazywana niekiedy hybrydową, przewiduje stosowanie broni nuklearnej na różnych etapach sytuacji kryzysowych i poziomach eskalacji konfliktu oraz szczeblach dowodzenia, do taktycznego włącznie. Odstraszenie strategiczne nie ma charakteru obronnego, gdyż przewiduje zastosowanie ofensywnych, nuklearnych i nienuklearnych narzędzi odstraszących zarówno w czasie pokoju, jak i wojny. W ten sposób łączy w sobie strategię odstraszenia ze strategią powstrzymania i wymuszania zachowania strony odstraszonej. W zderzeniu z agresywnie prowadzoną rywalizacją międzynarodową, przejawiającą m.in. w stosowaniu tzw. koncepcji od eskalacji do deeskalacji, która może być integrowana z instrumentami niemilitarnego oddziaływania, zagwarantowanie stabilności w sferze bezpieczeństwa jest jednym z wielu wyzwań dla Zachodu. Podobne wyzwania są związane z modernizacją arsenału nuklearnego, który w założeniach ma nie tylko efektywnie odstraszać rywali strategicznych, lecz także zapewniać zaspokojenie mocarstwowych ambicji Rosji.

Tak zidentyfikowana sytuacja problemowa prowadzi do sformułowania głównego problemu badawczego, który brzmi: Jaką rolę pełni odstraszenie strategiczne w prowadzeniu przez FR rywalizacji międzynarodowej? Aby rozwiązać główny problem badawczy poddano go fragmentacji, w rezultacie czego sformułowano następujące problemy szczegółowe: 1) Jak w rosyjskiej percepcji postrzegane jest odstraszenie strategiczne? 2) W czym wyraża się koncepcja odstraszenia strategicznego FR?

Niniejszy artykuł stanowi rozwinięcie problematyki odstraszenia strategicznego opublikowanej w „Przeglądzie Wschodnioeuropejskim” (XII/1) i jest próbą przedstawienia rosyjskiego myślenia o odstraszeniu, przez pryzmat osiągnięcia celów rywalizacji na arenie międzynarodowej. W ocenie autora mechanizmy odstraszenia strategicznego, a szczególnie z zastosowaniem środków nienuklearnych i niemilitarnych, dobrze się wpisują w teorię wojny politycznej, której główne założenia opracował G. F. Kennan (Harlow | Maerz 1991)¹.

Celem badań, których rezultaty przedstawiono w niniejszym artykule, było wyjaśnienie rosyjskich poglądów dotyczących odstraszenia strategicznego oraz mechanizmów jego stosowania w wymiarze międzynarodowym.

¹ W prowadzeniu wojny politycznej nie ma żadnych ustalonych zasad oddziaływania. Można robić wszystko, co tylko leży w interesie narodowym, np. stosować perswazję, zastraszenie, oszustwo, korupcję, penetrację, przewrót, negocjacje, blefowanie, presję psychologiczną i ekonomiczną, szantaż, kradzież, oszustwo, gwałt, a nawet morderstwa, nie prowadząc wojny, rozumianej w klasycznym jej znaczeniu (Harlow | Maerz 1991, 8).

2. Teoria odstraszania strategicznego Federacji Rosyjskiej

Odstraszanie strategiczne jest mechanizmem prowadzenia rywalizacji międzynarodowej, a jednocześnie stanowi nieodłączny element rosyjskiej polityki zagranicznej. Jest mocno zakorzenione w rosyjskiej historii, doktrynie militarnej i językoznawstwie (Lucassen 2018, 15). Zrozumienie rosyjskich poglądów dotyczących odstraszania wymaga wcześniejszych wyjaśnień lingwistycznych i znaczeniowych. W języku polskim odstraszanie jest rozumiane jako działanie wywołujące strach lub zniechęcające do zrobienia czegoś, co wprost oznacza, że ktoś z czegoś zrezygnuje². Zazwyczaj odnosi się do państwa lub grupy państw, a jego celem jest zniechęcenie potencjalnego agresora do rozpoczęcia ataku ze względu na zagrożenie odwetem. Odstraszanie powinno być wiarygodne i utrzymywać w przekonaniu, że ewentualne koszty ataku będą zbyt wysokie w porównaniu z potencjalnymi zyskami (Zdrowski 2009, 35). W języku angielskim pojęcie odstraszania (ang. *deterrence*) jest szeroko stosowane w strategii politycznej i militarnej. Strategia z kolei w dziełach klasyków, takich jak C. Clausewitz i L. Hart, jest sztuką osiągania celów politycznych z wykorzystaniem siły militarnej, co oznacza, że odstraszanie konwencjonalne może być traktowane jako funkcja strategii militarnej (Conventional 2018, 3). Obecnie odstraszanie ma znacznie szersze znaczenie, bowiem obejmuje wszystkie instrumenty oddziaływania międzynarodowego, jakie są w dyspozycji państwa. Odstraszanie rozumiane jako ingerencja strategiczna, mimo iż osadza się na sile, jest ukierunkowane na unikanie wojny. Dąży się do przekonania przeciwnej strony o nieopłacalności stosowania agresji, a więc o zaniechaniu działania. W przeciwieństwie do odstraszania angielskie pojęcie *compellence* oznacza wymuszanie na stronie przeciwnej podejmowanie określonych działań (Kompendium). Z punktu widzenia celu strategicznego znaczenia tych pojęć są komplementarne. W wymuszaniu, w przypadku niepodporządkowania się do ustalonych reguł, strona przeciwna zagrożona jest ponoszeniem określonej kary, natomiast odstraszanie powstrzymuje sprawcę przed inicjowaniem działania, które mogłoby skutkować tą karą. Niektórzy błędnie uważają, że pojęcie wymuszania (ang. *compellence*) jest tożsame z pojęciem zmuszanie (ang. *coercion*). Różnice są szczególnie jaskrawo widoczne w prawie. Dla przykładu odstraszanie jest podobne do nakazu przestrzegania określonego porządku, podczas gdy przymus jest bardziej podobny do nakazu sądowego, polecającego stronie podjęcie pewnych działań (Kompendium). P. C. Bratton uważa, że istotą przymusu jest wykorzystywanie zagrożeń do wpływania na czyjeś zachowanie, ale w literaturze nie ma zgodności co do znaczenia tego pojęcia (Bratton 2005, 100). T. Schelling wyjaśnił, iż zwykle istnieje różnica między zagrożeniem, które ma spowodować, że przeciwnik coś zrobi, a zagrożeniem,

² <https://en.oxforddictionaries.com/definition/deter> (accessed 16.01.2019).

które ma powstrzymać go przed działaniem. W jego opinii inicjatywa podmiotu, który wykona pierwszy ruch, zostanie wystawiona na próbę (Shelling 1981).

W rosyjskim języku wojskowym występuje pojęcie *сдерживание* dosłownie oznaczające powstrzymywanie, ograniczanie, zatrzymanie, trzymanie się z dala oraz *устрашение* – straszenie. Pierwsze może sugerować, że rosyjskie odstraszenie strategiczne jest znacznie szerszym terminem niż jego odpowiednik zachodni. Wskazuje na to również pochodzenie językowe słowa *сдерживание* oraz szerokie jego zastosowanie w praktyce wojskowej. Drugie rosyjskie słowo *устрашение* jest ściśle powiązane ze zdolnościami nuklearnymi. Termin ten jest zwykle używany do przedstawiania bezprawnie prowadzonej polityki odstraszałającej innych państw i zawiera pewne negatywne skojarzenia, dotyczące szantażu nuklearnego. Zwyczajowo wyrażenie *устрашение* w FR jest stosowane do opisywania polityki Stanów Zjednoczonych nazywanej powstrzymywaniem poprzez zastraszanie lub odstraszeniem poprzez zastraszanie (Hines | Mishulovich | Shull 1995).

Rosyjskie myślenie dotyczące problemów odstraszenia wciąż podlega ewolucji. Czasami jednak brak jest doktrynalnych i leksykalnych wyjaśnień terminologicznych. Skutkuje to tym, że, po pierwsze, rzeczywista teoria i praktyka rosyjskiego odstraszenia znacznie różni się od zachodnich interpretacji. Po drugie, w rosyjskim dyskursie pojawiają się pewne nieścisłości, gdyż zamiennie stosuje się pojęcia przymusu, odstraszenia i wymuszania (ang. *coercion*, *deterrence*, *compellence*). Rosyjski odpowiednik zachodniego terminu *deterrence* – *сдерживание* odnosi się do wysiłków strategicznych zmierzających do zachowania status quo i implikuje, podobnie jak w zachodnim użyciu, bardziej pasywny modus operandi, a zatem ma konotację obronną. Termin *compellence* (ros. *принуждение*) odnosi się z kolei do zmiany status quo i oznacza, podobnie jak w przypadku zachodniego rozumienia, bardziej aktywny modus operandi i dlatego ma konotację ofensywną (Adamsky 2015, 10). Niestety w literaturze nie ma jednoznacznie wyjaśnionego rosyjskiego odpowiednika terminu *coercion*, który w zachodnim rozumieniu ma konotacje z terminami *deterrence* i *compellence*. Z kolei terminy *принуждение* (ang. *compellence*) i rzadziej *сдерживание* (ang. *deterrence*) są używane w podobnym znaczeniu jak zachodni *coercion*, co może prowadzić do błędnej interpretacji. Dlatego też w praktyce znaczenie poszczególnych terminów można wyczytać jedynie z kontekstu wypowiedzi (Adamsky 2015, 10).

W ciągu ostatnich kilku lat, a szczególnie od chwili aneksji przez Rosję Krymu, w kręgu specjalistów trwają debaty nad istotą strategii rosyjskiego odstraszenia. Jeden z poglądów wskazuje, że zagrożenie eskalacją nuklearną służy do celów wymuszania określonego zachowania strony przeciwnej. W kręgu zachodnich ekspertów panuje przekonanie, iż zapoczątkowane przez FR użycie broni nuklearnej lub zagrożenie nuklearną eskalacją konfliktu będzie służyło jego deeskalacji na warunkach dogodnych dla Moskwy. Tego typu zachowanie określane jest często w literaturze skrótowym wyrażeniem od eskalacji do deeskalacji lub eskalacją

w celu odniesienia zwycięstwa (Long 2018, 3). Zgodnie z zapisami leksykalnymi w FR odstraszanie strategiczne jest ukierunkowane na stabilizowanie sytuacji polityczno-militarnej i wpływanie na stronę przeciwną w taki sposób, aby doprowadzić do deeskalacji konfliktu. Mimo to nie ogranicza się tylko do tego typu sytuacji, bowiem odstraszanie jest ciągłym procesem, który występuje zarówno w czasie pokoju, jak i wojny³.

Współczesne odstraszanie strategiczne FR osadza się na zintegrowanym zastosowaniu instrumentów politycznych, militarnych, dyplomatycznych, ekonomicznych i informacyjnych w celu zapobieżenia agresji obcych sił zbrojnych na terytorium Rosji⁴. Komponenty odstraszające dzieli się na militarne i niemilitarne. Komponent militarny, którego głównym zadaniem jest prowadzenie strategicznego odstraszania, obejmuje konwencjonalne siły zbrojne ogólnego przeznaczenia, siły odstraszania nienuklearnego, dysponujące konwencjonalną bronią precyzyjnego rażenia oraz strategiczne i niestrategiczne siły nuklearne⁵. Coraz większą rolę w prowadzeniu odstraszania strategicznego odgrywa broń precyzyjnego rażenia, na co wyraźnie wskazują zapisy strategii militarnej z 2014 r.⁶ Należy zaznaczyć, że jest to broń podwójnego przeznaczenia, gdyż umożliwia prowadzenie uderzeń zarówno konwencjonalnych, jak i nuklearnych. Połączenie precyzyjnych uderzeń konwencjonalnych z szeroką gamą środków niekonwencjonalnych daje dużą elastyczność wyboru opcji oddziaływania dla liderów politycznych, a jednocześnie unikanie prowadzenia konfliktu lub wojny nuklearnej (Johnson 2018, 25).

Wysoka efektywność broni precyzyjnego rażenia sprawia, że stosuje się ją do prowadzenia odstraszania strategicznego zarówno na poziomie globalnym, jak i regionalnym (Chriapin | Kalinkin 2005, 8-12). Zakłada się, że w przypadku fiaska odstraszania konwencjonalnego będą stosowane uderzenie nuklearne zintegrowane z uderzeniami bronią precyzyjnego rażenia (Fenenko 2016). Należy jednak wyraźnie zaznaczyć, iż broń precyzyjnego rażenia nie zastępuje broni nuklearnej, ale jest stosowana w sposób komplementarny, głównie na etapie deeskalacji konfliktu (Tagirov | Pechatnov 2009). Odstraszanie nuklearne kreuje też warunki do efektywnego stosowania broni precyzyjnego rażenia. Jeśli jednak okaże się ona nieskuteczna, to rosyjscy strategowie przewidują eskalację konfliktu poprzez zastosowanie broni nuklearnej. Służą temu celowi m.in. zaadoptowanie wyrzutnie rakiet balistycznych Iskander-M do odpalania rakiet manewrujących systemu Kalibr. Oznacza to, że na Europę Zachodnią może spaść nie tylko uderzający pionowo pocisk balistyczny wystrzeliwany z wyrzutni Iskander w promieniu rażenia

³ <http://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details.htm?id=14206@morfdictionary> (accessed 16.01.2019).

⁴ <http://static.kremlin.ru/media/acts/files/0001201512310038.pdf> (accessed 16.01.2019).

⁵ https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/03/35_KBN_DOKTRYNA_ROSJI.pdf (dostęp 16.01.2019).

⁶ Ibidem.

do 700 km, lecz także nisko lecąca rakietą manewrująca o zasięgu większym niż 2000 km, z bronią nuklearną⁷.

Ostatnim, najnowszym komponentem odstraszenia strategicznego są zdolności podmiotów niemilitarnych. Ocena rosyjskiego piśmiennictwa dotyczącego wykorzystania instrumentów politycznych, ekonomicznych czy informacyjnych wskazuje, że kluczowe mechanizmy, dzięki którym mogą one powstrzymać konflikt, pozostają niejasne. Na przykład trudno jest zrozumieć i zinterpretować zapisy, które mówią, że korzystanie z instrumentów oddziaływania niemilitarnego będzie uzależnione od statusu państwa agresora w systemie międzynarodowym. Nie wiadomo też, jakiego typu działania doprowadzą do cywilnych aktywności odwetowych ani też, jakie instrumenty mogą odstraszyć Rosję przed agresją (Chriapin | Kalinkin 2005, 20-22). Praktyka potwierdza, że FR z powodzeniem stosuje operacje informacyjne do kształtowania obrazu konfliktu w domenie społecznej. Mogą być też one wykorzystywane do tworzenia niepewności lub asymetrii w publicznych debatach dotyczących logiki określonego konfliktu lub konfrontacji międzynarodowej. Na holistyczny charakter i znaczenie informacji w osiąganiu celów rywalizacji międzynarodowej wskazuje traktowanie aktywności w cyberprzestrzeni jako odrębnej dyscypliny wpływającej na przestrzeń informacyjną (Giles | Hanson | Lyne et al. 2015, 45). Cyberprzestępczość stanowi istotny element pozycjonowania rosyjskiej polityki zagranicznej w odniesieniu zarówno do sąsiadów, jak i do innych rywali międzynarodowych. W połączeniu z cyberspiegostwem umożliwia tworzenie przewagi strategicznej w wymiarze informacyjnym, co przekłada się na powstawanie asymetrii w relacjach międzynarodowych oraz kształtowanie przewagi poznawczej (Giles | Hanson | Lyne et al. 2015, 45). Działania ofensywne w cyberprzestrzeni są alternatywną dla kinetycznych działań militarnych, a także pozwalają na szybsze i tańsze osiągnięcie celów w sferze politycznej oraz ekonomicznej. Wydaje się jednak, że dla osiągnięcia wyraźnych efektów odstraszących bardziej wyraźnie powinny być demonstrowane zarówno zdolności niemilitarne, jak i intencje oddziaływania. Należy też zgodzić się z opinią K. ven Bruusgaard, która uważa, że niewykształcone mechanizmy strategicznego odstraszenia niemilitarnego mogą być źle odczytane i rozumiane jako szantaż lub eskalacja konfliktu, a nie jako przemyślane działania wymuszające (Bruusgaard 2016, 15).

W celu zdestabilizowania przeciwnika i ograniczenia potencjalnych zagrożeń oraz zagwarantowania zwycięstw w potencjalnym konflikcie Rosja może stosować również odstraszenie niemilitarne wraz z ukrytym odstraszeniem militarnym. Potwierdzeniem tego są ataki cybernetyczne przeprowadzone na ukraińską sieć elektryczną, które w połączeniu z wykorzystaniem sił specjalnych i operacji informacyjnych doprowadziły do zmiany opinii publicznej podczas aneksji Krymu

⁷ <https://www.defence24.pl/kalibry-odpalane-z-wyrzutni-iskanderow-rosja-zlamala-traktat-inf> (dostęp 13.12.2020).

w 2014 r. Rosyjskie strategiczne i zarazem hybrydowe odstraszanie z powodzeniem ograniczyło zagrożenia ze strony Ukrainy, doprowadziło do destabilizacji państwa i wykreowało zamrożony konflikt, który do tej pory skutecznie zniechęca Ukrainę do przejścia na system zachodniej demokracji⁸.

3. Koncepcja odstraszania strategicznego Federacji Rosyjskiej

Koncepcja strategicznego odstraszania FR znacznie odbiega od koncepcji zachodnich. W przeciwieństwie do Stanów Zjednoczonych i NATO Rosja od końca zimnej wojny w prowadzeniu rywalizacji międzynarodowej duży nacisk kładła na broń nuklearną. Od początku 2000 r. rosyjscy stratedzy promowali koncepcję nazywaną w literaturze od eskalacji do deeskalacji. Oznacza to, że w przypadku gdyby Rosja miała do czynienia z konwencjonalnym atakiem na dużą skalę, który przekraczałby jej zdolności do obrony, mogłaby odpowiedzieć ograniczonym uderzeniem nuklearnym. Zatem kontrola eskalacji konfliktu nuklearnego ma na celu zmuszenie do kapitulacji agresora na warunkach Moskwy⁹. Do tej pory Rosja nigdy publicznie nie powoływała się na możliwość deeskalacji w stosunku do konkretnego konfliktu. Jednak polityka Rosji prawdopodobnie ograniczyła możliwości odpowiedzi Zachodu na wojnę w Gruzji z 2008 r. i prawdopodobnie do dziś pozostaje w głębi umysłów przywódców zachodnich oraz dyktowała powściągliwość przy formułowaniu reakcji na wydarzenia w Ukrainie¹⁰.

W celu elastycznego reagowania na zmiany sytuacji polityczno-militarnej na świecie koncepcja strategiczna przewiduje prowadzenie odstraszania globalnego i regionalnego. Odstraszanie regionalne jest uzupełnieniem odstraszania globalnego. Istotą odstraszania globalnego jest zagrożenie masowego użycia przez FR broni nuklearnej w celu obniżania potencjału bojowego sił zbrojnych oraz wyrządzenia poważnych szkód w sferze ekonomicznej przeciwnika. Zapisy doktrynalne zakładają wykorzystanie sił strategicznych do wykonania uderzenia wyprzedzającego po wcześniejszym uprzedzeniu lub uderzenia odwetowego bez wcześniejszej zapowiedzi. Odstraszanie regionalne z kolei opiera się na zastosowaniu niestrategicznych sił nuklearnych i sił nienuklearnych, a jego celem, podobnie jak odstraszania globalnego, jest rozbitcie sił uderzeniowych i zadanie znacznych strat ekonomii agresora (Chriapin | Kalinkin 2015, 19–20).

Przeprowadzone analizy wskazują, że rosyjskie odstraszanie strategiczne charakteryzuje się kompleksowością i uniwersalnością. O kompleksowości świadczy

⁸ <https://www.stichtingjason.nl/hybrid-warfare-vs-strategic-deterrence> (accessed 17.01.2019).

⁹ <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/russian-nuclear-threat> (accessed 17.01.2019).

¹⁰ <https://thebulletin.org/2014/03/why-russia-calls-a-limited-nuclear-strike-de-escalation/> (accessed 01.02.2019).

implementowanie militarnych i niemilitarnych instrumentów oddziaływania, a także różnorodnych metod, sposobów i form wywierania nacisku na przeciwnika oraz szeroki zakres dotkliwych kar. Takie podejście ma na celu zapobieganie, powstrzymywanie, deeskalację i wyeliminowanie wszelkich możliwych zagrożeń dla interesów militarnych, politycznych, dyplomatycznych, gospodarczych czy finansowych FR. Aspekt uniwersalności wyraża się w dowolnym wyborze i stosowaniu jednego z wielu instrumentów oraz moderowanie amplitudy oddziaływania. Niestety brak jest sztywnych reguł co do ich wyboru, szczególnie w odniesieniu do instrumentów niemilitarnych. Taka sytuacja zaciemnia obraz szczegółowych warunków, w jakich każde konkretne narzędzie określonego instrumentu może być stosowane (Lucassen 2018, 18).

Rosyjscy analitycy wojskowi opisują odstraszenie jako przede wszystkim strategię obronną, która ma na celu zapobieganie konfliktom i kontrolowanie eskalacji w przypadku jego wybuchu. Wydaje się jednak, że w konflikcie zbrojnym z Zachodem rosyjskie plany kontrolowania eskalacji przy użyciu konwencjonalnych rakiet precyzyjnego rażenia skierowanych na cele wojskowe i infrastrukturę ekonomiczną przeciwnika zwiększają ryzyko niezamierzonej eskalacji, szczególnie gdy są one wykorzystywane wraz agresywnymi działaniami w cyberprzestrzeni i oddziaływaniem radioelektronicznym (Fink 2017, 1). Wydaje się, że rosyjskie dezintegrujące uderzenia nuklearne nie mają na celu radykalnej degradacji zdolności sił zbrojnych przeciwnika, ale raczej uniknięcie negatywnych dla gospodarki konsekwencji prowadzenia starcia zbrojnego¹¹. Strategia militarna FR daje wyraźny sygnał odstraszący dla świata zachodniego. Można go odczytywać jako alternatywę zaniechania agresywnych działań wobec Rosji i poddanie się w przypadku starcia zbrojnego bądź narażenia się na niekontrolowaną eskalację nuklearną. Niektórzy z zachodnich analityków wątpią w realność koncepcji kontrolowanej deeskalacji. Jednak ocena posiadanych przez FR zdolności militarnych, popartych zapisami doktrynalnymi, a także oświadczenia oficjalnych władz państwowych, a szczególnie przywódcy państwa W. Putina, potwierdzają jej prawdziwość. Kolejnym dowodem na uwierzytelnienie zamiarów realnego użycia broni nuklearnej przez FR są scenariusze prowadzonych ćwiczeń wojskowych i testy strategicznych sił nuklearnych. Dla przykładu jesienią 2018 r. dokonano prób pocisków balistycznych wystrzelonych z atomowych okrętów podwodnych marynarki wojennej rozmieszczonych na Morzu Barentsa i Morzu Ochockim, a także rakiet manewrujących odpalonych z pokładów bombowców dalekiego zasięgu¹². Sceptycy twierdzą, że koncepcja deeskalacji jest reliktem przeszłości i konsekwencją nieposiadania

¹¹ <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/russian-nuclear-threat/> (accessed 17.01.2019).

¹² <https://www.militarytimes.com/news/your-military/2018/10/11/russia-conducts-huge-exercise-with-its-nuclear-forces/> (accessed 01.02.2019).

w przeszłości przez FR dostatecznej ilości sił konwencjonalnych. Ponadto transformacja sił zbrojnych, jaka się dokonała od 2013 r., jest dowodem na to, że Rosja może osiągać te same cele strategiczne za pomocą broni precyzyjnego rażenia¹³ i/lub środków niemilitarnych. Argumentem ten jednak w automatyczny sposób nie wyklucza użycia broni nuklearnej. Słuszne wydaje się jednak przekonanie, że rosyjskie podejście do odstraszania strategicznego zakotwiczone jest w rywalizacji międzynarodowej i dążeniach Rosji do mocarstwowości oraz w obawie przed gwałtownym rozwojem nowoczesnych technologii Zachodu¹⁴. Istota rosyjskiego odstraszania strategicznego polega na kompleksowym wykorzystaniu różnorodnych środków, form i sposobów oddziaływania strategicznego, zmierzającego do osiągnięcia celów politycznych w prowadzonej konfrontacji z Zachodem (Chekinov | Bogdanov 2010, 20).

Rosyjscy stratedzy łączą odstraszanie z powstrzymaniem i wymuszeniem, co ma wywołać u potencjalnego przeciwnika obawy i strach (Bruusgaard 2016, 16). Uważa się, że efekt ten może być osiągnięty dzięki różnorodnym narzędziom oddziaływania strategicznego. Dużą elastyczność w tym zakresie mogą zapewnić, oprócz broni nuklearnej, zdolności nienuklearne i niemilitarne (Fink 2017, 3), a także niebezpośrednie użycie sił zbrojnych (Kokoshin | Baluyevskiy 2015, 5), co sprawia, że rosyjska koncepcja odstraszania staje się holistyczna. Odstraszanie może być stosowane w czasie pokoju, sytuacji kryzysowych i wojny. Biorąc jednak pod uwagę szeroki zakres celów strategicznych, jak również instrumentów i narzędzi oddziaływania będących w posiadaniu FR, rozróżnienie odstraszania strategicznego prowadzonego w czasie pokoju i w czasie wojny jest niezwykle trudne. Zacieranie się granic między wojną a pokojem ułatwia prowadzenie rywalizacji międzynarodowej, zaś rosyjskie odstraszanie przybiera postać continuum (Lucassen 2018, 19).

Zarówno w czasie pokoju, jak i sytuacji kryzysowych rosyjscy stratedzy przewidują szerokie zastosowanie instrumentów i narzędzi niemilitarnych. Stosowanie presji politycznej, ekonomicznej i informacyjnej ma zniechęcać potencjalnego agresora do stawiania opory i wpływać na kształtowanie postaw zgodnych z oczekiwaniami FR. Szczególną rolę w tym zakresie przypisuje się prowadzeniu działań wymuszających w cyberprzestrzeni, które w rosyjskich założeniach mają doprowadzić do osiągnięcia celów rywalizacji międzynarodowej lub deeskalacji konfliktu (Bruusgaard 2016, 17). Duży nacisk kładzie się na stosowanie nuklearnych i nienuklearnych środków odstraszających synchronizowanych z oddziaływaniem informacyjnym, co ma zapewnić zarówno odstraszanie, jak i wymuszenie.

¹³ <https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/why-russias-enemies-fear-the-kalibr-cruise-missile-19129> (accessed 17.01.2019).

¹⁴ <http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf> (accessed 01.02.2019).

Prowadzenie nieprzerwanych działań informacyjnych wzmacnia przesłanie o możliwym użyciu broni nuklearnej i nasila efekt odstrasżający. Główną przesłanką do prowadzenia tego typu zintegrowanych kampanii odstrasżających jest zmuszenie rywala strategicznego do porzucenia agresji oraz narzucenie woli FR bez potrzeby używania sił zbrojnych i prowadzenia starcia zbrojnego (Adamsky 2015, 37).

4. Wnioski

Rosyjskie odstrasżanie strategiczne ulega znacznym zmianom, co można jednoznacznie zauważyć w zapisach obowiązujących dokumentów strategicznych FR, scenariuszach odbywających się ćwiczeń wojskowych i skutecznym podważaniu architektury bezpieczeństwa ukształtowanego w rezultacie zakończenia zimnej wojny, czego wyrazem była aneksja Krymu. Obecnie strategiczne odstrasżanie opiera się na innowacyjnym, odbiegającym od zachodnich standardów, wykorzystaniu zdolności posiadanych przez siły zbrojne oraz ich integrowanie ze zdolnościami podmiotów niemilitarnych. We współczesnym środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego zmieniają się też rola i funkcje odstrasżania. W odróżnieniu od przeszłości obecnie strategiczne cele rywalizacji międzynarodowej mogą być osiągnięte za pomocą środków nienuklearnych i niemilitarnych. Rosyjscy strategowie podkreślają, że konwencjonalna broń precyzyjnego rażenia może współcześnie odgrywać podobną rolę do broni nuklearnej, gdyż jest skuteczna zarówno w konfliktach globalnych, jak i regionalnych, a szczególnie na etapie ich deeskalacji. Oznacza to, że w przyszłości może być stosowana na równi z bronią nuklearną.

Wnioski z przeprowadzonych badań wskazują, że, po pierwsze, komponent nuklearny jest nieodłącznym elementem polityki zagranicznej FR i stanowi kluczowy czynnik w holistycznej koncepcji wymuszania i osiągnięcia celów rywalizacji międzynarodowej. Po drugie, cele strategiczne FR osiągnięte są poprzez zintegrowane odstrasżanie nuklearne, nienuklearne i informacyjne. Po trzecie, kampanie wymuszające zachowania strony przeciwnej obejmują prowadzenie holistycznych operacji w cyberprzestrzeni w wymiarze technicznym i poznawczym, umiejętnie łącząc konwencjonalne zdolności militarne i niemilitarne z nuklearnymi. Po czwarte, rosyjska koncepcja odstrasżania strategicznego ma charakter uniwersalny, gdyż uwzględnia wszystkie możliwe zagrożenia jej interesów i stosownie do tego implementuje wszystkie możliwe instrumenty i narzędzia pozostające w dyspozycji Moskwy. Po piąte, dzięki kompleksowemu i zsynchronizowanemu oddziaływaniu powstaje nie tylko efekt odstrasżający, lecz także jest możliwe osiągnięcie szerszych celów polityki zagranicznej FR. Po szóste, koncepcja odstrasżania pełni funkcję continuum, co oznacza ciągle oddziaływanie na potencjalnego rywala strategicznego w czasie pokoju, sytuacji kryzysowych i wojny. Po siódme,

logika stosowania koncepcji strategicznego odstraszania jest podwójna, bowiem łączy się z wymuszaniem. Demonstruje gotowość FR do wykorzystania wszystkich możliwych środków wymuszających do użycia broni nuklearnej włącznie, osiągania celów rywalizacji międzynarodowej. Poziom tej gotowości wzrasta wraz z malejącą skutecznością odstraszania konwencjonalnymi środkami militarnymi i niemilitarnymi.

Bibliografia

- ADAMSKY, D. (2015), Cross-Domain Coercion: The Current Russian Art of Strategy. In: Security Studies Center Proliferation Paper. 54. URL: <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/pp54adamsky.pdf> (accessed 15.01.2019).
- BRATTON, P. C. (2005), When Is Coercion Successful? And Why Can't We Agree on It? In: Naval War College Review. 58 (3), 100-120.
- ШЕКИНОВ, С. Г. | БОГДАНОВ, С. А. (2010), Asimmetrichnyye deystviya po obespecheniyu voyennoy bezopasnosti Rossii. In: *Voyennaya Mysl*. 3, 13-22. [Чекинов, С. Г. | Богданов, С. А. (2010), Асимметричные действия по обеспечению военной безопасности России. В: *Военная Мысль*. 3, 13-22.]
- ФЕНЕНКО, А. В. (2016), Kontseptsiya bystrogo global'nogo udara v kontekste razvitiya voyennoy strategii SSHA. In: *Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 25: Mezhdunarodnyye otnosheniya i mirovaya politika*. 8 (4), 18-50. [Фененко, А. В. (2016), Концепция быстрого глобального удара в контексте развития военной стратегии США, В: *Вестник Московского университета. Серия 25: Международные отношения и мировая политика*. 8 (4), 18-50.]
- GILES, K. | HANSON, F. | LYNE, R. et al. (eds.) (2015), Chatham House Report. London.
- HARLOW, G. D. | MAERZ, G. C. (eds.) (1991), *Measures Short of War: The George F. Kennan Lectures at the National War College 1946-1947*. Washington.
- ХИНС, Дж. Г. | МИШУЛОВИЧ, Е. М. | ШУЛЛ, Дж. (1995), Soviet Intentions 1965-1985. In: *Soviet Intention 1965-1985. Vol. 1: An Analytical Comparison of U.S. – Soviet Assessments During the Cold War*. URL: https://nsarchive2.gwu.edu/nukevault/ebb285/doc02_1_front_matter.pdf (accessed 16.01.2019).
- JOHNSON, D. (2018), Russia's Conventional Precision Strike Capabilities, Regional Crises, and Nuclear Thresholds. In: *Livermore Papers on Global Security*. 3, 1-100.
- КОКОШИН, А. А. | БАЛУЕВСКИЙ, Ю. Н. (2015), In: Vliyaniye noveyshikh tendentsiy v razvitiy tekhnologii i sredstv vooruzhennoy bor'by na voyennoy iskusstvo. In: *Vestnik Moskovskogo Universiteta. Ser. 25. 4*, 3-22. [Кокошин, А. А. | Балуевский, Ю. Н. (2015), Влияние новейших тенденций в развитии технологий и средств вооруженной борьбы на военное искусство. В: *Вестник Московского Университета. Сер. 25. 4*, 3-22.]
- LONG, A. (2018), Russian Nuclear Forces and Prospects for Arms Control. In: RAND Corporation. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/CT400/CT495/RAND_CT495.pdf (accessed 18.01.2019).
- LUCASSEN, O. (2018), In Between War and Peace: the Conceptualisation of Russian Strategic Deterrence. In: The Third Annual Tartu Conference on Russian and East European Studies, June 2018; and The Fourth Uptake Early Career Training School at Uppsala University, August 2018. At: University of Tartu, Estonia; University of Uppsala, Sweden. URL: https://www.researchgate.net/publication/327421635_In_Between_War_and_Peace_the_Conceptualisation_of_Russian_Strategic_Deterrence (accessed 16.01.2019).

- ROBLIN, S. (2017), Why Russia's Enemies Fear the Kalibr Cruise Missile. In: *The National Interest*. URL: <https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/why-russias-enemies-fear-the-kalibr-cruise-missile-19129> (accessed 01.02.2019).
- SHELLING, T. C. (1981), *The Strategy of Conflict*. Cambridge – Massachusetts – London.
- TAGIROV, R. G. | PECHATNOV, Yu. A. (2009), K vopros ob opredelenii urovney Nnepriyemlemosti. In: *Vestnik Akademii Voyennykh Nauk*. 1. URL: <http://naukaxxi.ru/materials/74/> (accessed 16.01.2019). [Тагиров, Р. Г. | Печатнов, Ю. А. (2009), К вопрос об определении уровней Ннеприемлемости. В: *Вестник Академии Военных Наук*. 1.]
- VEN BRUUSGAARD, K. (2016), Russian Strategic Deterrence. In: *Survival*. 58 (4), 7-26.
- ZDRODOWSKI, B. (2008), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*. Warszawa.